

FUNCTIONAL-SEMANTIC PECULIARITIES OF CONVERBS IN MODERN KARAKALPAK

Temirbaeva Madina Jumabaevna

Assistant teacher of Karakalpak state university

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18238738>

ARTICLE INFO

Received: 11th January 2026

Accepted: 12th January 2026

Online: 13th January 2026

KEYWORDS

modern Karakalpak, Turkish linguistics, converb, non-finite verb forms, functional-semantic features, morphology, syntax, heroic epics.

ABSTRACT

This article examines the functional-semantic peculiarities of converb forms in modern Karakalpak within the broader context of Turkish linguistics. Although converbs in Turkish languages have been studied to some extent, their categorical features, grammatical and syntactic properties still require comprehensive theoretical investigation. The study reviews scholarly approaches to converbs, including the classifications proposed by L. V. Shcherba, M. A. Akhmetov, K. M. Lyubimov, J. G. Kiyekbayev, M. V. Zaynullin, and A. N. Baskakov. A detailed analysis of primary and secondary converb forms in Karakalpak is presented, covering their morphological structure, aspectual and temporal meanings, and functional distinctions. Examples from Karakalpak heroic epics illustrate the use of converbs in expressing temporal, causal, purposive, comparative, and manner-related meanings. The study concludes that converb forms in Karakalpak do not always indicate subordinate or secondary actions, and in certain contexts, they can function similarly to finite verb forms..

In modern Turkish languages, including Karakalpak, although the converb forms have been studied to a certain extent in scholarly literature, their categorical features, grammatical and syntactic specificities still require comprehensive theoretical research.

Despite the wide range of scholarly studies in general and Turkish linguistics devoted to revealing the grammatical nature of non-finite verb forms, including converbs, each researcher—based on the linguistic regularities of the language chosen as the object of study and the specific aims set—draws their own conclusions regarding the place of this verbal category in the language, as well as its functional and syntactic characteristics. The diversity of opinions on the matter arises precisely from these different approaches.

For instance, L. V. Shcherba¹ expressed the following opinion regarding converb forms: “It is evident, even from the example of Russian grammar, that we are still under the influence of one-sided formalist traditions: it continues to interpret the converb as a special category.

¹ Щерба, Л.В. Очередные проблемы языковедения Изв. Акад. Наук СССР. ОЛЯ. -М., 1945, т. IV, в. 5. -С.177. (стр. 173-186.)

Functionally, they are similar to finite verb forms, while at the same time expressing an action in the imperfective aspect (несовершенный вид) or a preceding action in the perfective aspect (совершенный вид). The fact that these forms lack person and number markers is of no significance, nor is it necessary for them, because person, number, and, in some cases, gender are conveyed through the finite verb with which they are combined.”

Turkologists typically indicate the forms and form chains that express the meaning of a converb. By “form chains” they mean a finite verb that does not lose its core meaning when standing alone and the auxiliary words with which it combines.

M.A.Akhmetov², in a comparative study of converb forms used in the language of the Orkhon-Enisei inscriptions and in modern Bashkir, distinguishes two groups: 1) Converb forms that express time and the mode, manner, or purpose of the main action; 2) Converbs that express only temporal meaning or only causal/purposive meaning. These two groups of converb forms also differ functionally. To express nuances in the course of an action, only those converb forms that indicate both the time of the main verb and, simultaneously, meanings such as manner, method, cause, and purpose, can combine with auxiliary verbs.

K. M. Lyubimov³ divides the converb forms in Turkish into two groups: 1) Those expressing a meaning of an action that occurred earlier (*-ir, -inca, -ali*); 2) Those expressing an action simultaneous with another (*-arak, -ip, -a, -dikçe, -madan*). Other researchers argue that Turkish converbs should be divided not into two, but into three groups: 1) Connective converbs: *-ip, -arak*; 2) Descriptive converbs: *-arak, -a, -madan, -maksızın, -casına*; 3) Temporal converbs: *-ali, -inca, -dikçe, (i)ken, -madan*.⁴

J. G. Kiyekbayev lists the following converb forms: 1) Present-time converbs: эшләр йөрәй (“while working”); 2) Past-time converbs: барғас уйлармын (“after going, I will think”); 3) Future-time converbs: барғансы белдем (“I knew I would go”); 4) Purposive converbs: ала килдем (“I came to take”).⁵

M. V. Zaynullin, however, in his works analyses five types of converb forms: 1) *-n, -ын/-ен, -он/-өн* — converb forms; 2) *-ғас/-гәс, -қас-кәс* — converb forms; 3) *-ғансы/-гәнсе, -қансы/-кәнсе* — converb forms; 4) *-ғанса/-гәнсә, -қанса/-кәнсә* — converb forms; 5) *-а, -ә, -й* — converb forms.⁶

In Karakalpak linguistics, among non-finite verb forms, the verbal noun has been studied in more detail⁷, and some aspects of the participle have been examined⁸. However, converb forms, apart from being briefly addressed in school grammars, academic grammars, and

² Ахметов, М.А. Деепричастие в языке орхоно-енисейских памятников и в современном башкирском языке // Вопросы башкирского языкознания / М. А. Ахметов. -Уфа, 1975. -С.147.

³ Любимов, К.М. Система деепричастий в современном турецком языке / К. М. Любимов // Советская тюркология, 1977, №4. -С.36.

⁴ Кузнецов, П.И. Система функциональных форм глагола в современном турецком языке / П. И. Кузнецов // Советская тюркология, №1,1982. -С15.

⁵ Кейекбаев, Ж-Ф. Хәзерге башхорт теле / Ж. Ф. Кейекбаев. -Уфе, 1966. -133-се бит

⁶ Зәйнуллин, М.В. Хәзерге башхорт эзэби теле: Морфология / М. В. Зәйнуллин. -Уфе, 2002. -225-235-се биттәр.

⁷ Қутлымуратов Б. Хәзирги заман қарақалпақ тилинде хәрәкәт атлары. Нөкис: Қарақалпақстан, 1967

⁸ Насыров Д.С. Қарақалпақ тилинде келбетлик фәйил.-Нөкис, 1964;

M.Dauletov's work "The System of Functional Verb Forms in Modern Karakalpak"⁹, have not been the direct object of special research.

Many Turkologists describe converb forms as invariable verb forms that express subordinate, secondary actions.

In our view, converb forms do not always denote only secondary or additional actions. In the following examples, it can be seen that converb forms can express the main action, similar to finite verb forms: *Qasına qırq adam alıp, qarshıǵasın kóterip, saltanat sawlat dúzip, Baybóri qudasınıń toyına bardı* («Alpamıs»); *Qız da ashıqlıq otına kúyip-janıp, mısalı, bir ullı awırıwǵa shatılǵanday, sarǵayıp, azıp ketti* («Bozjigit»); *Áne, erteńine áyne sáske waqtında jelmayasın jeldirip, qara tastı teńseldirip, qara shekpen jamılıp, altın sheńin tańınıp, ash búrkitley shabınıp, jer silkinip baqırıp, jawınlatıp, dawıllatıp, álamǵa suwıq jaylatıp, jelmayasın oynatıp kele berdi* («Amanbay batır»).

Secondly, it is impossible to conclude that converb forms are entirely invariable verb forms. As can be seen from the examples, there are also cases in which they take affirmative and negative forms, as well as degree markers. For example: *Sol waqtında Baysarı ar-namısqa shıdamay, men qudamnıń toyında ózim oynap bereyin dep, at beline mindi* («Alpamıs») *Jolamanǵa bildirmey, Zalımnıń kónli ósedi (Er qosay) Sonda da, kózin alartpay, jaman kóz benen qaramay, sıpayı sózin aytadı* («Edige»).

Converb forms take degree markers. For example: Jarshı: – *Ullı palwan, shıq! – dep shaqırdı, Ótesh te sheshinip ortaǵa bardı, Barlıq palwan ogan bir názer saldı, Óteshti hesh kózge ilmegen eken* (Ótesh batır).

*Jalgızban dep oylanıp,
Jaslar tógip kózińnen,
Bir ózim dep oylanıp,
Kemlik qılma izinen... («Er Qosay»)
Sóz qaytarma, aynalayın qaraǵım,
Asınıp júr atań tutqan jaraǵın,
Duzaq qurıp Aqbulaqtıń basına,
Men tutayın atań mingen tulparın («Er Qosay»)*

A. N. Baskakov classifies all converb forms in Karakalpak according to formal criteria into: 1) Бирлемши (Primary); 2) Екилимши (Secondary). Primary forms include -ын, -ун, -н, -а, -е, -ў; Secondary forms include -мақта, -мекте, -увда, -ювде, -увға, -ювге, -маға, -меге, as well as those derived from participles such as -арға, -ерге, -масқа, -меске, -мастан, -местен, -мастай, -местей, -ғанда, -генде, -ғалы, -қалы, -ғандай, -гендей, -ғанша, -генше.¹⁰

Among the primary converb forms, the suffixes -ıp, -іп, -п constitute the most frequently occurring type, and they are employed in modern Karakalpak to convey a range of semantic functions.

a) They serve to denote a state: *Әне, ертеңине әйне сәске уақытында желмаясын желдирун, қара тасты теңселдирун, қара шекпен жамылып, алтын шенин таңынын,*

⁹ Дәулетов М. Хәзирги қарақалпақ тилинде фәйилдің функциональ формаларының системасы. - Нөкис: Қарақалпақстан, 1990.

¹⁰ Баскаков Н.А. Каракалпакский язык. М.: 1958.

аш бүркіттей шабынып, жер силкинип бақырып, жауынлатып, дауыллатып, аламға сууық жайлатып, желмаясын ойнатып келе берди («Аманбай батыр»);

Төрт тәрепке бақлап қарап,
Мерекеде ишип шарап,
Китап мәселеден сорап,
Сөзге қулақ салмадың ба? («Қырқ қыз»)

In heroic epics, this form is used to convey various meanings, such as temporal, purposive, and conditional. For example:

Арнап қағаз жаздырып,
Қарабайды шақырып,
Айдосқа қағаз жоллады («Айдос бий»)
Сиясатлап Гүлайым,
Қызыл-жасыл тағынды.
Жетти инақ болды қардар,
Айтыспақшы нешше сәрдар («Қырқ қыз»).

The converb form **-а, -е, -ў** in Karakalpak is sometimes referred to as the present-future converb form, the unrealized action form, or the compound converb form. In Karakalpak folk heroic epics, this form is also frequently attested. For example:

Не болғанын билалмай,
Көзде жасын булады («Қырқ қыз»)
Ашық болып жигитлер,
Баталмай арыдан қашты («Қырқ қыз»)

In the given examples, the words «билалмай» (“unable to know”) and «бата алмай» (“unable to take an oath”) have undergone phonetic change, yet they are formed by means of the converb suffixes **-е, -а**.

Among the secondary converb forms, one is **-мақта, -мекте**, which in the present period is explained as a converb form used to indicate the changing basis of a current action.¹¹

Qayta berdi ğosh jigit,
Ğarri duwa qıldı kózini jaslap,
Ótesh batır ketti aldında baslap,
Batırlarda ashıw shoǵı hallaslap,
İzdi quwıp toǵaydan bar**maqta** eken
Sawalga ol bermegendey itibar,
Ógizge shuw-shuwlep kel**mekte** edi («Ótesh batır»).

The form **ўда, -ўде** is rarely used in heroic epics. In contemporary Karakalpak, this form is almost never encountered. For example: *Шора келмесе, қалмақ бул жақтан келип, ат алдында айдаўда, еки қолым байлаўда, қалмаққа олжа болғаннан, «жақсы ийт өлимтигин аўлаққа таслайды» деген, өзимнің өлимтигимди аўлаққа алып өлейин, деп алтмыш еки әмелдарға сыр берместен атланып, Омархан патша қаладан шықты («Ер шора»).*

¹¹ Баскаков Н.А. Каракалпакский язык М., 1958.

One of the secondary converb forms, *-маға,-меге*, is infrequent in modern Karakalpak literary language, but is frequently found in the language of the epics. This form has the variants *-паға, -пере, -баға, -бере*. For example:

*Зәкатын алып қалмақтан,
Көрмеге келген яр едим («Ер Қосай»)
– Хан ата сизге арзым бар,
Еки бирдей қайсарың,
Сени қуўған кәпирди,
Қайтармаға барады («Ер Зийўар»)
Жумсамаға жүдә қайым,
Қорқытып алынған айын,
Қаттарийдың қызметинде,
Бәрха турар еди тайын («Қараман»)*

Similarly, the form *-арға,-ерге* is derived from the participle, being formed by adding the dative case suffix *-ға, -ге* to the participial suffix *-ар,-ер*, which denotes future meaning. This construction creates a purposive adverbial meaning that is semantically equivalent to the infinitive in Russian.¹²

*Соғысарға күшим жоқ,
Отлап кеткен тулпарым,
Тутып байла, әй, Абахан («Ер Қосай»)
Урысарға жарақ жоқ,
Қашатуғын жолы жоқ,
Шар тәрепке телмирип,
Ырза, Төре жылады («Айдос бий»)
Сүйенерге уни-аға жоқ,
Әрман-хәсиретке иши тоқ,
Сөз бенен залымға жасап оқ («Аманбай батыр»)*

In the epics, the forms *-масқа,-меске,-басқа,-беске,-насқа,-неске* are derived by adding the dative case suffix *-қа,-ке* to the negative participial suffix *-мас,-мес*, which denotes future meaning. This combination expresses a purposive adverbial meaning in the negative form.

*Халық қоршауда тұрған соң,
Ойламасқа болмады («Ер Зийўар»)*

The suffixes *-масаң,-местен, -басаң,-бестен,-насаң,-нестен* are formed from the negative form of the future tense and occur in the ablative case, producing a converb form that expresses temporal, causal, and manner-related circumstances.

*Бул дүнья дегениң өтмели заман,
Бармекен дүньяда өлместен қалған,
Өлим хақ буйрығы, айралық яман,
Жигит қаллаш болур малдан айрылса («Дәўлетиярбек»)
Ашылмасаң таза гүллер солғалы,
Әжел жетпей пайманамның толғаны,*

¹² Баскаков Н.А. Каракалпакский язык. Ч II., М., 1958.

Үш жыл болды ғайбана сыртыңнан,
Баршын менен бизлердің дос болғаны («Алпамыс»).

Гүресиўге ким болса да,
Тартын**бастан** шыққандай («Ер Зийўар»).

In our language, the forms *-мастай,-местей,-бастай,-бестей,-настай,-нестей* express a manner of action or a simile. In the future tense, this converb form is created by combining the negative form with the simile suffix *-дай, -дей*.

Не дейди сонда Сайымбет,
Айрыл**мастай** шын досты,
Гүлайымға басын қосты («Қырқ кыз»)

Ат жығылды, адам өлди, ала-пурқан чаң болды, адам адамды көре ал**мастай** заман болды («Дәўлетиярбек»)

The suffixes *-ғанда-генде, -қанда, -кенде, -ғаннан, -геннен, -қаннан, -кеннен* are formed by adding the locative and ablative case affixes to the past participial suffixes *-ған,-ген,-қан,-кен*, producing converb forms that express temporal meaning:

Хан алдына бар**ғанда**,
Аттың басын бурады («Ер Зийўар»).

Тилге гезек кел**генде**,
Қорықпайтуғын нар екен («Аманбай батыр»)

Түсимде көр**геннен** бийне-нышаның,
Ашық болдым, ишке түсти пушманым,
Кеше-күндіз жолыңдаман сергиздан,
Шық майданға, көрсет жүзиң-рәўшаның («Қырқ кыз»).

In addition to conveying temporal meaning, these suffixes can also express a causal meaning. For example:

Әскер айдап бар**ғаннан** соң,
Сен билерсең қара-ағын.
Уял**ғаннан** Гүлайым,
Бетине пердесин шалып,
Қуған**ғаннан** кетти диңке-дәрманым,
Келгейдағы мениң еркин заманым («Қырқ кыз»)

In Karakalpak, the suffixes *-ғалы, -гели, -қалы, -кели, -ғанлы, -генли, -қанлы -енли* are formed by adding the derivational suffix *-лы, -ли* to the participial suffixes *-ған,-ген*, producing converb forms that convey temporal meaning:

Әўел баста айтқаныма жүрмедің,
Өз пикириңнен қәдиримди билмедің,
Аўыр**ғалы** бағыш етип жолымда,
Зарлай-зарлай бир уйқымды бермедің («Қырқ кыз»).

Қырық күн болды излеп атқа мингели,
Хасыл кәрим ел қорғаған батырман («Алпамыс»).

The converb form *-ғанша, -генше, -қанша, -кенше* expresses temporal and comparative meaning.:

Аты шыққан мен Гүлайым,

Алды заңғар таз қолайым,

Усыған зая қылғанша,

Алсаң бойма бир құдайым («Қырқ қыз»).

Әуели өзим өлейин, мениң соңымнан өлсин, деп, өли күйигин көргенше, тири күйигин көрейин, – деп саған хабарласпай атыр едим балам («Ер шора»).

Душманлары сени падшах орнына падшах қылур барып келгенше, – деди («Рамузшах»).

Thus, in modern Karakalpak, the following functional converb forms are frequently used in folk epics: *-n, -ын/-ин, -ғалы/-ғәли, -қалы-кели; -ғанша/-гәнше; -а, -ә, -й*. They are classified into several types according to their composition, structure, semantic characteristics, usage, and the number of verb bases from which they are formed.

References:

Щерба, Л.В. Очередные проблемы языковедения Изв. Акад. Наук СССР. ОЛЯ. -М., 1945, т. IV, в. 5. -С.177. (стр. 173-186.)

Ахметов, М.А. Деепричастие в языке орхоно-енисейских памятников и в современном башкирском языке // Вопросы башкирского языкознания / М. А. Ахметов. -Уфа, 1975. - С.147.

Любимов, К.М. Система деепричастий в современном турецком языке / К. М. Любимов // Советская тюркология, 1977, №4. -С.36.

Кузнецов, П.И. Система функциональных форм глагола в современном турецком языке / П. И. Кузнецов // Советская тюркология, №1,1982. -С15.

Кейекбаев, Ж-Ф. Хэзерге башхорт теле / Ж. Ф. Кейекбаев. -Уфе, 1966. -133-се бит

Зэйнуллин, М.В. Хэзерге башхорт эзэби теле: Морфология / М. В. Зэйнуллин. -Уфе, 2002. -225-235-се биттэр.

Қутлымуратов Б. Хэзирги заман қарақалпақ тилинде хәрекет атлары. Нөкис: Қарақалпақстан, 1967

Насыров Д.С. Қарақалпақ тилинде келбетлик феиил.-Нөкис, 1964;

Дәулетов М. Хэзирги қарақалпақ тилинде феиилдиң функциональ формаларының системасы. - Нөкис: Қарақалпақстан, 1990.

Баскаков Н.А. Каракалпакский язык. Ч II., М.,1958.

Апресян Ю.Д. Избранные труды, том II. Интегральное описание языка и системная лексикография. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1995.

Артеменко Е.Б. Концептосфера и язык фольклора: характер и формы взаимодействия [Электронный ресурс] // Народная культура и проблемы ее изучения. 2006. Вып. 4. URL: <http://www.vantit.ru/narodnaja-kultura-4/567kontseptosfera.html>

Артеменко Е.Б. Пространство и время в фольклорно-языковой картине мира. – Воронеж: Воронежский госпедуниверситет, 2004. – С.11.

Артеменко Е.Б. Язык русского фольклора и традиционная народная культура (опыт интерпритации).// Славянская традиционная культура и современный мир. Сб. материалов научной конференции. Вып. 5. – М.: Гос. республиканский центр русского фольклора, 2003. – С.13.

- Березкина Е.С. Этнонимическая лексика в устном народном поэтическом творчестве: дисс. канд. филол. наук. – Курск, 2001.
- Бухарова Г.Х. Башкирский народный эпос «Урал-батыр»: когнитивно-дискурсивный и концептуальный анализ. – Уфа: РИЦ БашГУ, 2008. – С.10.
- Винокур Г.О. Избранные работы по русскому языку. – М.: Гос. учпед. изд-во Наркомпроса РСФСР, 1959. – С.216.
- Волошенко О.В. Языковые основы фольклора в свете явлений традиционной народной культуры (на материале русской волшебной сказки): автореф. дисс. канд. филол. наук. – Воронеж, 2006.
- Воробьев В.В. Теоретические и прикладные аспекты лингвокультурологии: дисс. докт. филол. наук. – М., 1996.
- Головина Р.В. Антропонимы в русской народной лирической песне: дисс. канд. филол. наук. – Курск, 2001.
- Елина А.К. Психолингвистическое моделирование концептов персонажей народных сказок: дисс. канд. филол. наук. – Кемерово, 2013.
- Мальцев Г.И. Традиционные формулы русской народной лирики // Поэтика русского фольклора. Т. XXI. – Л.: Русский фольклор, 1981. – С. 19.
- Маслова В.А. Лингвокультурология: уч. пособ. для студентов ВУЗов. – М.: Академия, 2004.
- Никитина С.Е. Устная народная культура и языковое сознание. – М.: Наука, 1993.
- Пименов Е.А. Когнитивная лингвистика и семиотика: материалы 1-й Международной научной конференции. «Изменяющаяся Россия: новые парадигмы и новые решения в лингвистике». – Кемерово: КемГУ. Вып. 8, 2006. – С.58.
- Праведников С.П. Имена числительные в фольклорном тексте: Лексикологические и лексикографические аспекты. – Курск, 1996.
- Пропп В.Я. «Поэтика фольклора». – М.: Лабиринт, 1998.
- Разумова И.А. Стилистическая обрядность русской волшебной сказки. – Петрозаводск: Карелия, 1991.
- Сибирцева В.Г. Языковая картина мира в русской загадке: дисс. канд. филол. наук. – Нижний Новгород, 2003.
- Супряга С.В. Лексика русской народной лирической песни в иноэтническом окружении / С.В. Супряга: дисс. канд. филол. наук. – Курск, 1999.
- Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический, лингвокультурологический аспекты. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1996.
- Хроленко А.Т. Введение в лингвофольклористику: уч. пособие. – М., 2010. – С.15.
- Хроленко А.Т. Семантика фольклорного слова. – Воронеж: Изд. ВГУ, 1992. – С.18.
- Черванева В.А. Квантитативный аспект фольклорно-языковой картины мира: количественные характеристики концептов пространства и времени в их объективации вербальными средствами русской волшебной сказки: дисс. канд. филол. наук. – Воронеж, 2003. – С. 26.
- Чистов К.В. Народные традиции и фольклор. Очерки теории. – Л.: Наука, 1986. – С.110.